

**Unios notatserie
nr. 4/2022**

Unios
kommentarer til
Støre-regjeringens
forslag til
statsbudsjett for 2023

Brev til Finanskomiteen og kommunal- og forvaltningskomiteen

17. oktober 2022

Innhold	Side
Den økonomiske politikken.....	4
Skatter og avgifter	8
Fagforeningsfradraget og det organiserte arbeidsliv.....	10
Det grønne skiftet og klima.....	11
Maritim næring.....	13
Kommuneøkonomien	14
Bibliotek	16
Helse og omsorg.....	17
Barnehage, grunnskole og videregående opplæring	21
Høyere utdanning og forskning.....	24
Studentvelferd.....	27
Internasjonal bistand.....	27
Politiet.....	28
Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn	29

Unios notatserie på www.Unio.no (utdrag)

- Nr 5 2009 Offentlig tjenestepensjon – om meklingsresultatet 2009
- Nr 6 2010 Kombinasjon arbeid og pensjon
- Nr 1 2011 Brutto er best
- Nr 5 2011 Uførepensjon og skatt
- Nr 7 2011 Kunnskapskommunen
- Nr 1 2012 På arbeidsgivers nåde – privat tjenestepensjon
- Nr 2 2012 Er forskning arbeid?
- Nr 5 2012 Hybriden – tjenestepensjon à la carte
- Nr 6 2012 Frontfagsmodellen – modell under press
- Nr 1 2013 Yngre årskull og offentlig tjenestepensjon
- Nr 5 2013 Ny uførepensjon i offentlig tjenestepensjon fra 2015
- Nr 6 2013 Ny uførepensjon i privat tjenestepensjon fra 2015
- Nr 6 2014 Offentlig tjenestepensjon målt mot andre tjenestepensjonsordninger
- Nr 5 2015 Produktivitet – Unios kommentarer til Produktivitetskomisjonens innstilling
- Nr 2 2016 Produktivitet II – Unios kommentarer til Produktivitetskomisjonens andre innstilling
- Nr 3 2016 Hvor høy avkastning bør det forutsettes for innskuddspensjon?
- Nr 7 2016 Innskuddspensjon – arbeidsgivers drøm
- Nr 8 2016 Cappelen-utvalget
- Nr 1 2020 Korona unntakstilstand
- Nr 2 2020 Finanspolitiske tiltak i forbindelse med korona-pandemien
- Nr 4 2020 Om å ta ut folketrygden ved 67 år og fortsette i jobb – virkninger av samordningsreglene
- Nr 5 2020 Medlemmer og yrkesaktive i LO, Unio, YS og Akademikerne
- Nr 4 2021 Før statsbudsjettet 2022 (og stortingsvalget 2021)
- Nr 1 2022 Unios innspill til regjeringen Støre i forkant av statsbudsjettet 2023
- Nr 2 2022 Unios kommentarer til Revidert budsjett 2022 og Kommuneproposisjonen 2023
- Nr 3 2022 Trygdeoppgjøret 2022
- Nr 4 2022 Unios kommentarer til Støre-regjeringens forslag til statsbudsjett for 2023

Unios notatserie gir bakgrunn og kommentarer til aktuelle faglige og politiske spørsmål. Her trykker vi også Unios syn i viktige høringssaker og våre innspill i forbindelse med statsbudsjett mv.

Unios overordnede budsjettkrav 2023

Utdanning, helse og omsorg

Kommuner, sykehus, universiteter og høyskoler, forskning og politi skal ta en del av inndekningen i et stramt budsjett for 2023. Velferden skjermes ikke. Kjernetjenestene utdanning, helse og omsorg i kommunene må stramme inn. Dette kommer på toppen av at bemanningssituasjonen i grunnleggende velferdstjenester som helse, omsorg og utdanning var knapp før pandemien. Mye tyder i tillegg på at regjeringen er for optimistisk i sine økonomiske anslag. Økt prisvekst i år, og sannsynligvis til neste år også, vil redusere verdien av alle budsjettbevilgninger. Regjeringen må presentere en plan for hvordan vi sikrer nok kvalifisert arbeidskraft med høyere utdanning til å levere et godt utdannings- og helsetilbud til befolkningen. Utfordringene med å rekruttere og beholde må tas på alvor. Økt lønn til utdanningsgruppene i offentlig sektor er en del av løsningen.

Forebygging

Forebygging taper ofte budsjettkampen selv om det kan redusere behovet for dyrere behandling og redusere de samfunnsøkonomiske kostnadene av frafall og utstøting. Pandemien har svekket det forebyggende arbeidet. Elever og studenter er hardt rammet. Regjeringen må presentere en plan for hvordan tapt læring og økt uhelse for elever og studenter pga. pandemien kan hentes inn. Forebyggingsperspektivet må løftes og gis økonomisk handlingsrom i flere sektorer. Folkehelse, rehabilitering og skolehelsetjenesten må prioriteres. Politiet må i samsvar med nærpolitireformen, ha mer ressurser til å forhindre at kriminalitet skjer, særlig i ungdomsmiljøene.

Forskning, bærekraft, omstilling og klima

Det er positivt at regjeringen legger fram en Klimastatus og -plan. Unio har i mange år etterlyst årlige utslippsbudsjett med forpliktende utslippsreduksjoner for næringer og sektorer for de enkelte år fram til 2030. Forslaget om økt CO₂-avgift på 21 pst i 2023 er isolert sett meget godt, men når dette vannes kraftig ut av forslag om reduserte drivstoffavgifter, viser Klimastatus og -plan at «ennå ikke vedtatt politikk» må lykkes om vi skal nå årets utslippsmål. Dette viser at ambisjonene i klimapolitikken må økes ytterligere. Det må utvises en føre-var-praksis som tar høyde for at utslippsmålene er vanskelige å nå. F.eks. kan CO₂-avgiften økes mer tidlig i perioden fram til 2030, eller avgiften kan ta sikte på et høyere nivå enn 2000 kroner i 2030. Usosiale fordelingsvirkninger av økte miljøavgifter og økte strømpriser må kompenseres. Regjeringens forslag til strømkompensasjon til husholdningene er god. Vi trenger en aktiv stat for næringsomstilling og det grønne skiftet. Pandemien har vist at forskning er viktig for samfunnsberedskapen i tillegg til å danne grunnlaget for kunnskapsutvikling, omstilling, kvalitet mv. Statlig forskningsinnsats må økes til 1,5 pst av BNP i denne stortingsperioden, og grunnbevilgningene i UH-sektoren økes. Den maritime næringen med norske arbeidsplasser har en viktig rolle i det grønne skiftet.

17.10.2022

Unios kommentarer til Støre-regjeringens forslag til statsbudsjett for 2023

Statsbudsjettet er lagt fram i en tid hvor det er meget stor usikkerhet på mange områder. Russlands angrepskrig i Ukraina har gitt kraftige prisøkninger på energi og matvarer. Inflasjonsspøkelset har kommet tilbake. Sentralbankene setter opp rentene og en hel generasjon unge mennesker må tilpasse seg en virkelighet hvor lån ikke er billig. I Europa og verden for øvrig rammes folk av økte levekostnader som myndighetene har varierende økonomisk evne eller vilje til å kompensere. I Norge har stat og kommuner store inntekter fra salg av gass, olje og vannkraft. Husholdningene har en romslig strømstøtteordning. Dette viser at offentlig eierskap til naturressursene er viktig. Statsbudsjettet for 2023 har store inndekningsbehov knyttet til effektene av krigen, flyktningestrømmen, strømstøtten og eldrebølgen. Støre-regjeringen annonserte i forkant av framleggelsen av budsjettet at velferden skulle vernes. Unio har ved gjennomgang av budsjettet sett at dette langt fra er tilfelle på en rekke områder. Kommuner, sykehus, universiteter og høyskoler, forskning og politi må ta en del av inndeckningen i et stramt budsjett for 2023. I tillegg kan budsjettet bygge på optimistiske prognoser som overdriver verdien av bevilgningene.

Den økonomiske politikken

Unio mener hovedretningen på Støre-regjeringens budsjettforslag for 2023 er god. Fordelingsprofilen peker mot mindre forskjeller etter mange år hvor de aller rikeste har økt sine inntekter og formuer. Våre kommentarer til innretningen av den økonomiske politikken går først og fremst på forholdet mellom den pengepolitiske innstrammingen og den finanspolitiske innstrammingen, på realismen i prisanslagene for i år og neste år og i hvor stor grad velferden skjermes i det framlagte budsjettforslaget.

Høy prisvekst og økte renter gir en betydelig innstramming i norsk økonomi. Husholdninger og bedrifter bruker mer av inntekten på strøm og andre varer og tjenester som øker mye i pris og mindre av alt annet. Alle har blitt mer forsiktige. Økte priser og renter «drar inn» titalls milliarder bare fra husholdningene.

Ikke nødvendig med så stram finanspolitikk

Regjeringen har gjort et poeng av at finanspolitikken ikke må motvirke pengepolitikken, dvs. at både renteøkningene og statsbudsjettet må bidra til å dempe presset i økonomien og få den høye prisveksten ned. Budsjettet tar utgangspunkt i at flere sektorer mangler arbeidskraft.

For det første kan det hende at den pengepolitiske innstramming er så sterk at den gjør jobben alene. Da vil en betydelig finanspolitisk innstramming på toppen bare deflatere økonomien ytterligere og øke arbeidsledigheten. Når vi etter at budsjettforslaget ble spikret har fått flere signaler om at vi går dårligere tider i møte, både internasjonalt (IMFs siste prognoser) og her

hjemme (industriproduksjonen flater ut, nedadgående trend i varehandel, fritt fall i forbrukertilliten), er dette klare signaler om at regjeringens anslag for økonomien i 2023 kan være for optimistiske. Unio mener at denne nye informasjon gjør at finanspolitikken kan være noe mindre stram neste år enn den innstramningen på om lag 20 mrd. kroner som ligger i det finanspolitiske opplegget. Økningene må brukes til å styrke velferdstjeneste som rammes hardere enn det regjeringen gir inntrykk av.

Arbeidsmarkedets parter har et viktig ansvar for at det ikke oppstår pris- og lønnsspiraler

Regjeringen argumenterer med at mindre brems i finanspolitikken kan gi pris- og lønnsspiraler. I den norske modellen er det slik at partene bestemmer lønnsveksten og myndighetene den økonomiske politikken. Hvis inntektspolitikken, sysselsettingspolitikken, arbeidsmarkedspolitikken og utdannings- og kompetansepolicyen spiller på lag, kan aktiv tilbudssidepolitikk bidra til at arbeidsledigheten kan holdes lav eller gå ytterligere ned uten at priser og lønninger øker mer. Den teoretiske ideen om «en naturlig ledighet» har ingen plass i den norske lønnsforhandlingsmodellen.

Men stor knapphet på arbeidskraft vil selvsagt i de uorganiserte delene av arbeidsmarkedet gi mulighet for økt lønnsvekst ut over det som følger av de sentrale forhandlingene mellom hovedorganisasjonene. Den organiserte delen av privat sektor har i tillegg betydelige innslag av lokal lønnsdannelse som kan gi tillegg «ut over ramma», mens offentlig sektor stort sett er bundet av ramma om lønnsdannelsen skjer sentralt eller lokalt. Dette understreker viktigheten av at regjeringen fører en politikk som fremmer organisering både på arbeidstaker- og arbeidsgiversiden. Økningen i fagforeningsfradraget i 2023 er derfor riktig. Videre vil en framtidig justering av AFP-ordningen kunne gi en betydelig økning i organisasjonsgraden i næringer som i dag har lav fagforeningsdekning og mye ung arbeidskraft.

Optimistiske anslag for produksjon og arbeidsledighet

Regjeringen er optimistisk, ifølge Nasjonalbudsjettet for 2023 går prisveksten raskt ned, sysselsettingen øker, ledigheten holder seg lav og veksten i fastlandsøkonomien er god, tross redusert oljepengebruk og kraftig pengepolitisk innstramning.

Tabell 1: Produksjon og sysselsetting

	2020	2021	2022				2023			2024		
	SSB	SSB	FIN	RNB	SSB	Norges Bank	FIN	SSB	Norges Bank	FIN	SSB	Norges Bank
Privat konsum	-6,6	4,9	5,9	9,1	6,7	5,8	1,4	1,0	-1,1	2,3	1,3	0,3
Offentlig konsum	1,8	3,8	0,0	0,7	0,8	-0,1	1,3	1,1	0,9	-	2,1	1,8
BNP fastland	-2,3	4,1	2,9	3,6	3,2	2,8	1,7	1,5	-0,3	2,0	1,9	0,4
Sysselsatte pers.	-1,5	1,2	3,3	3,0	3,3	3,5	0,8	0,1	-0,4	0,3	0,3	-0,1
AKU-ledighet	4,7	4,4	3,2	3,3	3,3	-	3,2	3,6	-	3,4	3,7	-
Registrert ledighet	5,0	3,1	1,7	1,8	-	1,8	1,7	-	2,0	1,9	-	2,3
Importveid kursindeks*	6,7	-5,3	1,5	-2,5	0,3	1,2	1,7	0,2	0,0	0,0	0,0	-1,8

Kilde: Nasjonalbudsjettet 2023 okt. 22, SSB sept. 22, Norges Bank sept. 22 og Revidert budsjett mai 22.

*Positive tall angir svakere krone

Nasjonalbudsjettet viser at den registrerte arbeidsledigheten anslås til 1,7 pst i år og neste år, svakt økende til 1,9 pst i 2024. Det er betydelig lavere enn f.eks. Norges Bank som anslår den registrerte ledigheten til 2,3 pst i 2024. Regjeringens anslag på AKU-ledigheten er like optimistisk, 3,2 pst i år og neste år, og økende til 3,4 pst i 2024. Dette er betydelig mer optimistisk enn SSBs siste anslag.

Regjeringen anslår Fastlands-Norges BNP-vekst i 2023 til 1,7 pst, økende til 2,0 pst i 2024, dette er hhv. på og over trendvekst for økonomien og litt sterkere enn SSBs siste anslag og langt over Norges Banks siste prognose som ser for seg at norsk økonomi går inn i en resesjon. Det er særlig veksten i husholdningenes inntekter og privat konsum som anslås høyt. Regjeringens opplegg er optimistisk, får de rett får norsk økonomi en såkalt myk landing uten stor økning i arbeidsledigheten. Men selv regjeringen tror ikke helt på dette scenariet, se under.

Optimistiske prisanslag

Regjeringens anslag på prisveksten neste år er betydelig lavere enn både SSBs og Norges Banks siste anslag. Det gir reallønnsvekst på 1,4 prosent i 2023 om anslagene slår til.

Regjeringen anslår lønnsveksten i år til 3,9 pst, ramma i frontfaget var 3,7 pst. SSBs siste anslag for lønnsveksten i 2022 er 3,8 pst, mens Norges Banks siste anslag er 4,0 pst. Nasjonalbudsjettet anslår prisveksten til 4,8 pst i år slik at anslaget på reallønnsveksten i 2022 blir minus 0,9 pst. Dette er likevel bedre enn anslagene fra SSB og Norges Bank. I 2023 anslår regjeringen årslønnsveksten til 4,2 pst, litt under SSBs prognose og godt under anslaget fra Norges Bank.

Lønnsvekstanslaget må ses i sammenheng med at konsumprisveksten «bare» er anslått å øke med 2,8 pst neste år, langt under anslagene fra SSB og Norges Bank. Det betyr at reallønnsveksten neste år kan bli så høy som 1,4 pst om anslagene fra regjeringen slår til. Regjeringen legger ellers til grunn at rentetoppen nås neste år og at pengemarkedsrentene i 2023 og 2024 vil ligge rundt 3,6 pst.

Tabell 2: Priser og lønninger

	2019	2020	2021	2022				2023			2024		
	SSB	SSB	SSB	FIN	RNB	SSB	Norges Bank	FIN	SSB	Norges Bank	FIN	SSB	Norges Bank
Årslønn	3,5	3,1	3,5	3,9	3,7	3,8	4,0	4,2	4,4	4,6	-	3,9	4,5
KPI	2,2	1,3	3,5	4,8	3,4	5,7	5,4	2,8	3,5	4,5	2,4	1,0	3,1
KPI-JAE	2,2	3,0	1,7	3,2	2,5	3,9	3,7	3,1	3,3	4,8	2,8	1,6	3,5
Reallønn	1,3	1,8	0,0	-0,9	0,3	-1,9	-1,4	1,4	0,9	0,1	-	2,9	1,4
3-mrdr p-rente	1,6	0,7	0,5	2,1	1,6	1,9		3,7	3,1		3,6	2,4	
Styringsrente	1,2	0,4	0,1	-	-	-	1,3	-	-	3,0	-	-	3,0

Kilde: Nasjonalbudsjettet 2023 okt. 22, SSB sept. 22, Norges Bank sept. 22 og Revidert budsjett mai 22.

Oppdaterte anslag nødvendig!

Regjeringen skriver selv i Nasjonalbudsjettet (s. 16) at prisanslaget er optimistisk: «*De høye inflasjonstallene som har kommet for juli og august, etter at budsjettanslagene ble utarbeidet, indikerer at KPI-veksten kan bli høyere enn lagt til grunn i denne meldingen*». Fire dager etter at budsjettet ble lagt fram kom KPI-tallet for september på 6,9 pst, høyeste 12-månedersvekst siden juni 1988.

Nasjonalbudsjettets KPI-anslag for 2022 på 4,8 pst er nå avhengig av en reduksjon i KPI på 1,6 pst hver av de resterende tre månedene i år. Null prisvekst resten av året gir en inflasjon i år på 5,7 pst. Samme vekst resten av året som de siste tre månedene juli til september gir en KPI-vekst i 2022 på 6,1 pst.

Det er stor usikkerhet rundt prisveksten neste år, men en kraftig prisvekst på slutten av året gir alltid et stort prisoverheng det neste året. Selv hvis vi legger til grunn nullvekst i KPI resten av dette året og nullvekst hele neste år vil årsveksten i KPI neste år bli 2,4 pst, altså litt under regjeringens anslag på KPI-vekst i 2023 på 2,8 prosent. Skal dette slå til, må gassprisene i Europa betydelig ned neste år. Videre må den underliggende prisveksten klart ned, noe den ikke viser tegn til så langt, tvert om gikk 12-månedersveksten i KPI-JAE opp til 5,3 pst i september.

Alle budsjettposter er overvurdert

Høyere prisvekst i år og neste år enn det som er lagt inn i budsjettet reduserer realverdien av alle budsjettposter. Kommuneøkonomien blir dårligere, sykehusøkonomien blir dårligere, forskningsbevilgningene blir mindre verdt og lønningsposene tynnere. Velferden svekkes og reallønnsveksten dårligere. Det er derfor viktig at regjeringen i forbindelse med budsjettforhandlingene på Stortinget legger fram nye prognoser for den økonomiske utviklingen.

Dagpenger

Unio går imot forslaget om å fjerne adgangen til å beregne et bedre dagpengegrunnlag over de tre siste år enn på bakgrunn av de siste 12 månedene som er det vanlige. Regjeringens forslag viser at 2000 nye registrerte arbeidssøkere ikke vil kvalifisere til dagpenger og at 13 000 personer vil få mindre i dagpenger. Forslaget vil ramme de som har den svakeste tilknytningen til arbeidsmarkedet, mange som jobber deltid og midlertidig eller som av helsemessige årsaker er ut og inn av arbeidsmarkedet.

Unio krever:

- At regjeringen i forbindelse med budsjettforhandlingene legger fram nye prognoser for den økonomiske utviklingen, og at det finanspolitiske opplegget justeres slik at de viktigste velferdstjenestene kan styrkes.
- At det fortsatt skal være mulig å beregne dagpengegrunnlaget på bakgrunn av de tre siste år.

Skatter og avgifter

Unio mener fordelingsprofilen i regjeringen Støres budsjettforslag peker mot mindre forskjeller etter mange år hvor de aller rikeste har økt sine inntekter og formuer. Det er på tide at de naturbaserte selskapene bidrar mer til fellesskapet. Unio har siden 2005 vært en pådriver for økt bruk av grunnrentebeskatning, og støtter forslagene om å øke eksisterende og innføre nye grunnrenteskatter. Brede skattegrunnlag sikrer effektiv ressursbruk og gjør det lettere å føre en omfordelende politikk.

Etter koronapandemien har handlingsrommet i finanspolitikken blitt mindre, eldrebølgen slår nå fullt inn i folketrygdens utgifter, i tillegg øker krigen, flyktningstrømmen og strømstøtten inndekningens behovet betydelig. Unio støtter mange av de inndekninger regjeringen foreslår. På lengre sikt bør «de ordinære skattene» økes noe for å finansiere velferden. Jo rikere og eldre vi blir jo mer etterspør befolkningen velferdstjenester som i Norge produseres av det offentlige.

God fordelingsprofil i personskatten

Regjeringens personskatteopplegg har god fordelingsprofil, både for inntektsskatten, utbytte- og gevinstskatten og formuesskatten. 0,5 pst av skatteytterne med en bruttoinntekt på mer enn 3 mill. kroner får en gjennomsnittlig økning i inntektsskatten på 67 400 kroner og 28 500 i formuesskatt. Alle med bruttoinntekt under 1 mill. kroner får skattelettelse på 1000-2000 kroner eller ubetydelige skatteøkninger for de som tjener mellom 700 000 og 1 mill. kroner. De 3 500 personene som har nettoformuer på over 100 mill. kroner får gjennomsnittlige inntektsskatteøkninger på 153 000 kroner og formuesskatteøkninger på 185 000 kroner. Alle med nettoformuer på under 5 mill. kroner får (små) skattelettelse.

Unio støtter retningen i personskatteopplegget, og mener det er rom for ytterligere grep for å skjerpe fordelingsprofilen etter mange år under Solberg-regjeringen hvor de med de høyeste inntektene og de høyeste formuene fikk store skattelettelse.

Økt arbeidsgiveravgift for lønnsinntekt over 750 000 kroner

Regjeringen foreslår å øke arbeidsgiveravgiften for lønn over 750 000 kroner med 5 prosentpoeng. Årlig proveny er beregnet til 7,7 mrd. kroner. Unio er bekymret for at forslaget gjør det dyrere å ansett og beholde høyt utdannet arbeidskraft, og at viktige kompetansemiljøer kan miste folk. Avgiftsøkninger på arbeid veltes enten over på arbeidsgiver med mulighet for økte produkt- eller tjenestepriiser eller den gir lavere lønn. Unio går imot økningen og ber Stortinget finne annen inndekning.

Utvid skattegrunnlagene og beskatt grunnrente

Regjeringen foreslår å utvide grunnrenteskattegrunnlaget for vannkraftverk og øke den effektive grunnrenteskattesatsen fra 37 til 45 pst. Avstanden til grunnrenteskatten for olje og gass blir dermed 11 prosentpoeng (56-45) som i noe grad kan forklares med «skattebelastningen» av konsesjonskraft. Unio støtter forslaget.

Regjeringen foreslår nye grunnrenteskatter på havbruk og landbasert vindkraft med effektive satser på 40 pst. Dagens produksjonsavgifter økes noe og det innføres nye naturressursskatter. Begge går til vertskommunene og begge kommer til fradrag i grunnrenteskatten.

Skatteinntektene fra grunnrenteskattene skal fordeles likt mellom staten og kommunesektoren. Unio støtter forslagene.

Regjeringen foreslår ikke ny grunnrenteskatt på havvind og fiske. Unio mener at all grunnrente bør beskattes særskilt. Grunnrenteskatt som er riktig utformet er nøytral og den påvirker ikke investeringsbeslutningene. Trålerflåten har et klart innslag av grunnrente i sine inntekter. For havvind er det viktig å ligge i forkant. Regjeringen vil bygge like mye havvindkapasitet som dagens vannkraftproduksjon. Med fallende utbyggings- og driftskostnader, vil det kunne være betydelig ekstraavkastning i havvind. Lite tyder på at vi vil få tilbake de gamle lave el-prisene. Norge må derfor få på plass et skatteregime for havvind som sikrer at grunnrenta tilfaller fellesskapet.

Høyprisbidrag fra vind- og vannkraft

Regjeringen foreslår et høyprisbidrag fra vind- og vannkraftverk på 23 pst av el-prisen som overstiger 70 øre. Årlig proveny anslås til 16 mrd. kroner. Dette bidraget har en annen innretning enn en grunnrenteskatt. Hvis det innføres som en permanent ordning, vil det kunne påvirke investeringsbeslutningene til kraftverkene. Særlig uheldig er det i dagens kraftmarked om effektinvesteringer rammes. Unio mener det ville vært bedre å dra inn mer grunnrente fra vind- og vannkraftverk i år med ekstreme priser med en ekstra grunnrenteskatt. Hvis høyprisbidraget vedtas for 2023, bør det samtidig gjøres et vedtak om at dette er et engangstilfelle og at det må utredes andre måter å inndra ekstreme overskudd i framtida som ikke påvirker investeringsbeslutningene.

Regjeringen åpner for justeringer i den midlertidige oljeskattepakka for oljeselskapene

Regjeringen foreslår å redusere friinntektssatsen i de midlertidige petroleumsskattereglene med om lag 30 prosent, fra 17,69 prosent til 12,4 prosent. Unio mener at begrunnelsen for friinntekten falt bort når Stortinget vedtok full fradragsføring av investeringer mot petroleumssærskatten første året (nøytral kontantstrømskatt). Støre har nå åpnet boka om de midlertidige reglene (24 pst friinntekt!) som ble vedtatt under helt andre økonomiske forhold våren 2020 enn de vi har nå. Det er mer rom for å kutte i friinntekten, ikke bare for å få en riktigere beskatning av næringen, men for å bidra til å kanalisere kapital fra samfunnsøkonomisk ulønnsomme petroleumsinvesteringer (grunnet en ikke-nøytral skattepakke) til grønn omstilling.

Taxfree-ordningen må fjernes

Tidligere utredninger bl.a. fra FHI/Sirus viser at staten taper vesentlige avgiftsinntekter på taxfreeordningen, samtidig som det bidrar til økt alkoholforbruk. Erfaringer fra koronastengte grenser viser samme effekt. Fjerning av taxfreeordningen vil også sikre norske arbeidsplasser og redusere handelslekkasjene.

Redusert elavgift for datasentre og kryptoutvinning

Mange steder er tilgangen på kraft presset. Unio støtter regjeringens forslag om å avvikle den reduserte elavgiften for datasentre og kryptoutvinning. Vi trenger kraften til fellesskapet.

Register for reelle rettighetshavere

Unio har registrert at det i forslag til statsbudsjettet er i kutt i alle bevilgninger til videre arbeid med utvikling av nytt register for reelle rettighetshavere som Brønnøysundregistrene er ansvarlig for. Dette betyr at man vil få et halvferdig og nærmest verdiløst register da ingen av mekanismene for å sikre kvalitet i dataene er på plass.

I straffesaker og i ordinære forvaltningssaker ser man kompliserte selskapsstrukturer med flere lag av selskaper mellom den utøvende virksomheten og de reelle bakkemennene som profiterer på kriminaliteten. Kunnskap om de reelle eierforholdene er en viktig forutsetning i kampen mot all profitt-motivert kriminalitet og et register vil bli et viktig verktøy for myndighetene, rapporterings-pliktige foretak og pressens arbeid med å avdekke og bekjempe økonomisk kriminalitet. På den bakgrunn mener Unio at det er en fullstendig feilprioritering av regjeringen å ikke nå bevilge nødvendige midler til utvikling av et fullverdig register over reelle rettighetshavere.

Unio krever:

- At Stortinget følger opp regjeringens forslag på grunnrentebeskatning.
- Omgjøring av høyprisbidraget til en midlertidig økt grunnrenteskatt eller at det vedtas en endelig sluttdato for bidraget.
- Ingen økning i arbeidsgiveravgiften for inntekter over 750 000 kroner.
- Avvikling av taxfreeordningen.
- Fullføring av registeret for reelle rettighetshavere.

Fagforeningsfradraget og det organiserte arbeidsliv

Unio er meget tilfreds med at regjeringen Støre fullfører doblingen av fagforeningsfradraget til 7 700 kroner. Under regjeringen Solberg stod fradraget stille i åtte år, reelt falt det i verdi, mens arbeidsgiverne hele tiden har hatt et fradrag som øker med lønnsveksten.

Unios primære krav er fullt fradrag for fagforeningskontingent. For å unngå at fagforeningsfradraget i framtida blir stående på det samme nominelle beløpet, krever Unio at fradraget indekseres med lønnsveksten. Forskning viser at fagforeningsfradraget, gjennom økt andel organiserte, bidrar til å øke produktiviteten i virksomhetene. Fradraget støtter derfor opp om den norske arbeidslivsmodellen som er kjernen i den norske modellen.

Unio krever:

- Fagforeningsfradraget må få fast indeksering med lønnsveksten fra 2024.

Det grønne skiftet og klima

Klimagassutslippene skal halveres innen 2030. Skal vi klare målene som er satt for dette tiåret, må de årlige reduksjonene være i størrelsesorden 8 pst, dvs. like store som i koronaåret da store deler av næringslivet ble stengt ned. Sosiale utslag av økte miljøavgifter og andre tiltak må kompenseres gjennom skattelettelser, overføringer og bedre og billigere offentlige tjenester.

Partssamarbeidet må brukes aktivt

Unio skal bidra til at vi skal nå våre internasjonale klimaforpliktelser. Arbeidet med bærekraft og klimapolitikk må skje i samarbeid med fagbevegelsen, gjennom treparts- og topartssamarbeidet sentralt og lokalt.

En kraftfull klimapolitikk med forpliktende årlige utslippsmål

Både skatte- og avgiftspolitikken og energipolitikken må innrettes slik at vi når klimamålene. Unio støtter prinsippet om at forurenser skal betale, og mener at økonomiske virkemidler i klimakampen må brukes i større grad. Goder og byrder må fordeles på en slik måte at ulikheter i samfunnet reduseres. Ved å belønne, eller legge til rette for, klimavennlig atferd og avgiftsbelegge forurensende atferd, kan myndighetene framskynde de nødvendige omstillingene.

Positivt med Klimastatus og -plan

Det er positivt at regjeringen Støre har lagt frem fram Klimastatus og -plan sammen med statsbudsjettet for 2023. Formålet er å koble utslippsbudsjett sammen med statsbudsjettet og slik styre mer effektivt mot klimamålene i 2030. Dette er klimapolitisk nybrottsarbeid og vil være et svært viktig og nyttig verktøy for klimapolitikk styring, noe Unio i mange år har etterlyst. Planen dekker rapportering etter klimaloven, redegjør for utslippseffekten av statsbudsjettet og presenterer et styringssystem for hvordan vi når klimamålet for 2030.

CO-avgiften

Klimapolitikken må omfatte alle samfunnsområder. Opptrappingen av CO₂-avgiften og el-bilpolitikken har til nå vært de viktigste virkemidlene for å redusere utslipp. CO₂-avgiften må omfatte alle aktiviteter i ikke-kvotepliktig sektor og økes årlig så avgiften minst når opp i 2000 2020-kroner per tonn i 2030. CO₂-avgiften virker kostnadseffektivt og kuttene kommer der de er billigst å gjennomføre.

Når vi vet hvor alvorlig og hvor krevende det vil være å nå utslippsmålene for dette tiåret, er det desto viktigere at klimaavgiftene trappes raskere opp for å fremskynde overgangen til fossilfri produksjon og forbruk der dette lar seg gjøre. Det vil avlaste behovet for andre utslippsreducerende tiltak. Regjeringens forslag om en økning i CO₂-avgiften på 21 pst i 2023 er isolert sett bra. Det innebærer at de årlige økningene fra 2024-2030 i gjennomsnitt kan holdes litt over 11 pst reelt for å nå målet om en CO₂-avgift på 2000 kroner i 2030. Unio mener at dette åpner for en langt raskere opptrapping og om nødvendig høyere en 2000 kroner per tonn.

Det er imidlertid uheldig at regjeringen samtidig reduserer drivstoffavgiftene og avgiftene på anleggsgjerdiesel slik at store deler effekten av økt CO₂-avgift nulles ut. Regjeringens Klimastatus og -plan viser at utslippsmålet for ikke-kvotepliktig sektor i 2023 kan nås om det regjeringen kaller «ytterligere virkemidler og politikk» (jordbruk, innenriks sjøfart og fiske) iverksettes. Vi minner om at Unio i forbindelse med statsbudsjett for 2022 støttet forslaget om å øke CO₂-avgiftene med 28 pst, men at bensin og diesel ikke skulle holdes utenom økningene. Det er positivt at regjeringen foreslår å innføre en ny avgift på klimagassen SF₆ og å øke avgiften på avfallsforbrenning.

ENØK-støtte – også til offentlig sektor

Unio støtter regjeringens styrking av innsatsen for ENØK i boliger, næringsbygg og offentlige bygg gjennom styrkingen av ENOVA og Husbanken, men vi savner imidlertid økonomiske incentiver og støtte til ENØK-tiltak i statlige virksomheter, sykehus og universitets- og høgskolesektoren på lik linje med det næringslivet får tilgang til gjennom ENOVA.

Styrke, ikke skrote Klimasats

Det er derimot skuffende at regjeringen velger å skrote Klimasats, en støtteordning for klimatiltak i kommunene som har hatt god effekt. Unio mener at ordning bør utvides og styrkes. Statlige virksomheter må få tilgang til en tilsvarende støtteordning.

En aktiv stat, forskning og næringsutvikling for det grønne skiftet

Unio mener det er positivt at regjeringen setter av 1,5 mrd. kroner til grønn omstilling og innovasjon gjennom styrking av Grønn plattform, Innovasjon Norge, Forskningsrådet og SIVA. Staten må være villig til å stille med eierkapital og risikokapital i samarbeid med private virksomheter for å få fram ny næringsvirksomhet og gode fornybarprosjekter. Statlig forskningsinnsats må økes både for å styrke basisfinansieringen og for å bidra i det grønne skiftet. Det offentlig må gå foran og bruke sin innkjøpsmakt i klimaets tjeneste. Staten og kommunene må sikres grønn innkjøps- og anbudskompetanse.

Regjeringens havvindsatsing som nå sikter mot like stor el-produksjon som vannkraften, må konkretiseres og framskyndes. Store deler av den må kunne realiseres innen 2030 om vi skal nå utslippsmålene. I tillegg trenger vi omfattende program for solenergi på sjø, hydrogen og andre fornybarprosjekter. Dette må skje i tett dialog med forsknings- og utdanningsinstitusjonene og ivareta FNs bærekraftsmål, ikke bare knyttet til klima, men også til økosystemer og til hav og marine ressurser. Som oljenasjon har vi et særlig ansvar for å få fram vellykkede prosjekter på karbonfangst og lagring.

Unio krever:

- CO₂-avgiften må omfatte alle aktiviteter i ikke-kvotepliktig sektor og økes årlig så avgiften minst når opp i 2000 kroner per tonn i 2030. Større avgiftsøkninger tidlig i perioden vil sikre større utslippsreduksjon og avlaste behovet for andre utslippsreducerende tiltak.
- Klimasats økes med 500 mill. kroner i 2023 for å støtte klimaarbeidet i kommunene.
- Statlige virksomheter må få tilgang til en tilsvarende støtteordning som Klimasats i kommunal sektor og ENØK-tiltak gjennom ENOVA.

Maritim næring

I et stramt budsjett ligger rammebetingelsene for maritim næring fast. Næringene i havrommet er også framover tiltenkt en viktig næringspolitisk rolle. De står sentralt i gjennomføringen av det grønne skiftet og utvikling av nye energiformer og energiforsyning til hele nasjonen.

Nullvisjon for ulykker

Det er svært gledelig å se regjeringens vilje til å satse på nullvisjon for ulykker på næringsfartøy. Unio har vært opptatt av at den grønne omstillingen og bruken av nye grønne energiformer, innebærer nye utfordringer for arbeidstakernes helse, miljø og sikkerhet.

En konkurransekraftig nettolønnsordning

Nettolønnsordningen slik regjeringen foreslår i statsbudsjettet 2023 er ikke konkurransedyktig. En god nettolønnsordning er sammen med norske lønns- og arbeidsvilkår på norsk sokkel og i norske farvann helt avgjørende for å skape og beholde arbeidsplassene for norsk bosatte sjøfolk.

Unio forventer at regjeringen leverer på nettolønnsordningen i tråd med Hurdalsplattformen. Vi ønsker å styrke tilskuddsordningen, fjerne taket i alle segment og ha en forutberegnelig ordning. I tillegg må i større grad innhold og omfang lovfestes. Slik kan Norge sikre seg en fullt ut konkurransedyktig ordning som sikrer avgjørende norsk maritim kompetanse.

Forskning og utdanning

Gjennomføringen av det grønne skiftet i havrommet og utvikling av nye næringer og arbeidsplasser krever en tydelig satsing på kompetanse, utdanning og etter- og videreutdanning. Samtidig må regjeringen i denne omfattende omstillingen i næringslivet ha fokus på helse, miljø og sikkerhet og arbeidslivsforskning, da dagens regelverk ikke nødvendigvis er relevant eller tilstrekkelig for den nye næringen. Regjeringen viderefører satsing på maritim forskning og utdanning gjennom Ocean Space Center og videreføring av bevilgninger til skoleskipene. Norsk maritim kompetanse er avgjørende for å lykkes med næringsutviklingen i havrommet og grønn omstilling. Satsingen på maritim forskning og utdanning må styrkes.

Gods fra vei til bane og sjø

Overføringen av gods fra vei til bane og sjø er helt avgjørende for å få gjennomført det grønne skiftet. Transport av gods på sjø er mer klimavennlig og mindre energikrevende enn transport av gods på vei. Unio mener at den foreslåtte bevilgningen på 33,3 mill. kroner til nærskipfarten for å redusere kostnader ved godsoverførsel fra vei til sjø er for lav.

Unio krever:

- Styrking av nettolønnsordningen
- Økte avsetninger for regjeringens nullvisjon på ulykker innen maritim næring
- Økte bevilgninger til Samfunnssikkerhet og beredskapsarbeid.
- Økt satsing på maritim kompetanse

Kommuneøkonomien

Regjeringen legger opp til at kommunene skal ta en del av ansvaret for et stramt budsjett i 2023 på toppen av at årets kommuneøkonomi jekkes ned av økte kostnader, dette vil ramme kjernetjenestene utdanning, helse og omsorg. I tillegg er det usikkerhet om kompensasjonen for koronautgiftene. Unio krever at de frie inntektene økes.

Økt kostnadsvekst i 2022 reduserer kommuneøkonomien med 4 ½ mrd. kroner

Det blir betydelig økt pris- og kostnadsvekst i 2022, mer enn det regjeringen har lagt til grunn i budsjettet. Kommunene har ikke strømstøtte, som hittil i år har senket KPI med 2 prosentpoeng, og veksten i byggekostnader, som har vært kraftig i år, betyr mer for kommuneøkonomien enn konsum generelt. Samlet kan pris- og kostnadsveksten i 2022 bli så høy som 6,5 pst (kommunedeflatoren er økt fra 3,7 pst i RNB til 5,3 pst i statsbudsjettet). Det er 1,2 prosentpoeng over regjeringens anslag og vil isolert sett gi en reell reduksjon i sektorens fri inntekter på 4 ½ mrd. kroner. Økt prisstigning etter at RNB er lagt fram kompenseres vanligvis ikke, det gir redusert realverdi av kommunesektorens inntekter både i år og neste år.

Kommunene må kutte i utdanning, helse og omsorg i 2023

Kommuneopplegget for 2023 er betydelig strammere enn det som ble vedtatt når Stortinget behandlet Kommuneproposisjonen før sommeren. En viktig årsak er økte demografikostnader som følge av de mange flyktingene fra Ukraina. Demografikostnadene er nå oppjustert fra 1,4 mrd. til 2,6 mrd. kroner. Mens regjeringen i Kommuneproposisjonen foreslo et «økt handlingsrom» i de frie inntektene på 0,4-0,9 mrd. kroner, er dette nå redusert til 0,1 mrd. kroner i 2023.

«Handlingsrommet» i de frie inntektene som regjeringen viser til er imidlertid før det er korrigert for en rekke utgifter som spiser av de frie inntektene. En underfinansiert bemanningsnorm i barnehagene, toppfinansiering av ressurskrevende brukere, vedlikehold av fylkesveier, ras og flomsikring, barnevernsreform og annen mervest i helse og omsorg som ikke fanges opp i demografikostnadene summerer seg raskt til minst 2 mrd. kroner.

Det betyr at det «netto handlingsrom» som skal finansiere ordinære kjernetjenester som utdanning, helse og omsorg, som er helt avhengig av veksten i de frie inntektene, er negativt med minst 2 mrd. kroner.

I tillegg kommer økt pris- og kostnadsvekst også i 2023

For 2023 er det også meget sannsynlig at pris- og kostnadsveksten blir høyere enn det som er lagt inn i kommunerammene. Budsjettets kommunedeflator for 2023 er anslått til 3,7 pst, men regjeringen antyder at KPI vil bli høyere enn det som er lagt til grunn (se foran). Dette underbygger nødvendigheten av å få nye beregninger fram til budsjettvedtakene fattes. Noe annet vil være å la kommunene drive under stor usikkerhet og med fare for nedbemanning på viktige kjernetjenester inn i 2023.

Tabell 3: Kommunesektorens økonomiske handlingsrom 2023*

Regjeringen Støres anslag på økning i frie inntekter 2023	2,6 mrd.
Demografikostnader som må dekkes innenfor de frie inntektene	-2,6 mrd.
Reduserte pensjonskostnader	0,1 mrd.
Regjeringen Støres «økte handlingsrom» for kommunesektoren i 2023	0,1 mrd.
Andre økte utgifter og inntekter som spiser av de frie inntektene	
Bemannings- og pedagognorm barnehager	-0,8 mrd.
Toppfinansiering ressurskrevende brukere	-0,3 mrd.
Vedlikehold av fylkesveier	-0,5 mrd.
Ras-, flom- og skredsikring	-0,4 mrd.
Barnevernsreformen	-x mrd.
Annen mervekst helse og omsorg som ikke fanges opp av demografikostnadene	-x mrd.
Netto økonomisk handlingsrom frie inntekter for kjernetjenester 2023	minst -2 mrd.

*Sammenliknet med inntekter i 2022 anslått i RNB.

Inntektssystemet

I NOU 2022: 10 “Inntektssystemet for kommunene” understreker Inntektssystemutvalget tydelig at hensynet til likeverdige tjenester må tillegges høyere vekt i utformingen av inntektssystemet enn i dag. Utvalget mener at dette innebærer større grad av utjevning mellom kommuner. Unio støtter utvalget i at en høy grad av utjevning mellom kommunene er en nødvendig forutsetning for å bevare generalistkommunene. Unio oppfordrer derfor regjeringen til å legge betydelig vekt for behovet for økt utjevning mellom kommunene i det videre arbeidet med inntektssystemet.

Unio krever:

- Nysalderingen av 2022-budsjettet må legge fram nye økonomiske beregninger og kompensere kommunene for økt pris- og kostnadsvekst i 2022 og 2023.
- Kommunesektorens frie inntekter (før kompensasjon for økt pris- og kostnadsvekst) må økes med minst 3 mrd. kroner for å sikre velferden og kjernetjenestene utdanning, helse og omsorg fra kutt.
- Klimasats må videreføres og økes til 500 mill. kroner i 2023 for å støtte klimaarbeidet i kommunene (se Det grønne skiftet og klima).

Bibliotek

Skolebibliotek

Alle norske skoleelever bør sikres et likeverdig tilbud. I dag mangler hver tiende grunnskole et skolebibliotek og det er langt mellom de fagutdannede bibliotekarene. I videregående opplæring har andelen fagutdannede bibliotekarer falt fra rundt 50 prosent i 2013 til i underkant av en 20 prosent i 2018. Unio støtter Regjeringens budsjettforslag om å styrke ordningen med tilskudd til skolebibliotek til totalt 25 mill. kroner. Men skolebibliotek er mer enn lesing. Forskningen viser at skolebiblioteket har en vesentlig effekt på elevenes prestasjonsnivå. Dagens læreplaner vektlegger kildekompetanse og kritisk lesing, og fagfornyelsen og de nye lærerplanene understreker behovet for et godt skolebibliotek med en kompetent skolebibliotekar. Unio foreslår at det etableres en flerårig tilskuddsordning for kompetansehevende tiltak for skolebibliotekarer.

Bibliotek - kultur

Bibliotekene befinner seg i skjæringspunktet mellom kultur, utdanning og livslang læring, folkehelse og sosialt arbeid. Biblioteket og bibliotekaren spiller derfor en unik rolle for å sikre informasjon, kunnskap og livslang læring til hele befolkningen. For å nå de overordnede målsettinger med bibliotekstjenesten, er det viktig at flest mulig bibliotekansatte får tilbud om kompetanseutvikling. Dette er tidligere understreket i både St.meld. nr. 23 (2008-2009), Nasjonal bibliotekstrategi 2015-2018 og i Nasjonal bibliotekstrategi for 2020-2023. Unio foreslår at det etableres en femårig strategi for etter- og videreutdanning av bibliotekarer i offentlig sektor, i 2023 bevilges 5 mill. kroner.

Innkjøpsordningen

Innkjøpsordningene under Kulturrådet utgjør grunnstammen i folkebibliotekenes boksamlinger. Det er en kjensgjerning at mange norske skolebibliotek har små og utdaterte samlinger i tillegg til svært begrensede budsjetter. Forsøksordning med kjøp av papirbøker til barn og unge til 200 skolebibliotek var svært vellykket og ordningen bør ikke bare videreføres, men utvides. På sikt bør ordningen gjøres permanent for alle landets skolebibliotek. Både tegneserier og sakprosa rettet mot barn- og unge er underfinansiert i dagens innkjøpsordning, og bør styrkes med ekstra midler.

Unio krever:

- Det bevilges 15 mill. kroner til skolebibliotek og kompetansehevende tiltak i skolebiblioteket.
- Innkjøpsordningen økes med 5 mill. kroner til skolebibliotek.
- Innkjøpsordningen økes med 5 mill. kroner til innkjøp av tegneserier for barn og voksne, og sakprosa rettet mot barn og unge.
- Det etableres en femårig strategi for etter- og videreutdanning av bibliotekarer i offentlig sektor, i 2023 bevilges 5 mill. kroner til formålet.

Helse og omsorg

Rammene for helse- og omsorgstjenesten i budsjettforslaget for 2023 er stramme. I tillegg er det store etterslep etter pandemien. Det kuttes også i digitalisering og virkemidler for innovasjon og omstilling.

Investeringstilskuddet til heldøgnsomsorg kuttes med 1 mrd. kroner og finansieringen av felles digital kommunal journal stanses. I tillegg er fase to knyttet til digital samhandling stoppet, det til tross for at det allerede er gjort betydelige investeringer for å få dette til. Å ta dette ned rett før gevinstrealisering virker derfor å være dårlig samfunnsøkonomisk fundert.

Spesialisthelsetjenesten

I budsjettforslaget til spesialisthelsetjenesten er det gjort flere grep, som fremstår som kutt. En rekke særfinansieringer knyttet til kompetanse og tilbud til små grupper er fjernet. Beredskapslagre på medisiner skal fra 2023 finansieres av RHFenes basisbevilgninger. RHFenes knappe rammer gjør også at en rekke investerings- og omstillingsprosjekt der det allerede er investert betydelig, stanses eller tas ned. Unio frykter at forslagene bidrar til en negativ spiral der sykehusene igjen opparbeider seg store underskudd og der arbeidet med å øke effektivisering og modernisering stopper opp. Det vil i så fall svekke både bærekraft og totalberedskap på kort og lang sikt. I tillegg foreslås det å innføre gebyr på fire ganger egenandelen for å ikke møte til time i somatisk poliklinikk. Fra et pasientperspektiv er dette svært uheldig og kan i særlig grad ramme sårbare og kronisk syke pasienter.

Unio mener i tillegg at det trengs større oppmerksomhet og tilpassede tiltak for helsefremmende arbeidsplasser, som bidrar til lavere sykefravær og forebygging av tidlig frafall fra arbeidslivet.

Etterslepet etter korona- pandemien må hentes inn

Bevilgende myndigheter må sikre at helsesektoren rustes til å håndtere både pandemier, kriser og alle andre løpende oppgaver. Som følge av tynn grunnbemanning og økt trykk under pandemien er det behov for å styrke intensivkapasiteten, samt sikre økt kapasitet innen bildediagnostikk i sykehusene. I tillegg er det stort behov for økt rehabilitering og grunnleggende tjenester innen pleie og omsorg både i den kommunale helse- og omsorgstjenesten og i spesialisthelsetjenesten. Unio etterspør konkrete tiltak for å utvikle teambaserte tjenester som har ansvaret for tverrfaglig oppfølging, dette gjelder blant annet *oppfølging av kronikere, rehabilitering og palliasjon* for det økende antallet pasienter som vil komme de nærmeste årene.

Unio mener pandemien har avdekket samfunnets sårbarhet. Mange av utfordringene i helse- og omsorgssektoren har eksistert allerede i årene før pandemien, og de har blitt forsterket, ekstra synlige og gitt store konsekvenser for samfunnet under pandemien. Nå er tiden inne for å tenke nytt, med en sterkere satsing på en bærekraftig helse- og omsorgstjeneste, digitalisering og styrket beredskap. Regjeringen varsler en rekke løp i Hurdalsplattformen på ulike områder knyttet til tillitsreform, opptrappingsplaner i eldreomsorg og helsestasjons- og skolehelsetjenesten. Vi må tenke nytt. Vi må få en sterkere satsing på en bærekraftig helse- og omsorgstjeneste, økt samhandling, digitalisering og styrket beredskap. Ved en endring av tradisjonell tenking når det gjelder fagfolkens oppgaver og arbeidsted, vil det kunne styrke

helhetsperspektivet i pasientbehandlingen og også gi en styrket beredskap. I tillegg er det nedsatt en helsepersonellkommisjon, som skal se på tilgangen til og mobiliseringen av kritisk helsepersonell i årene som kommer. Videre har regjeringen varslet en stortingsmelding om profesjonsutdanningene. Unio er opptatt av at alle disse arbeidene må se hen til premissene for å lykkes med å utvikle helse- og omsorgstjenestene i stort. Fire områder må prioriteres gjennomgående:

- Det må på plass en forskyvning av innsatsen mot mer forebygging og rehabilitering framfor reparasjon og pleie.
- Det må innføres konkrete tiltak som sikrer at heltid blir normen i sektoren. Både lovverk og finansiering må på plass for å realisere en styrking av retten til heltid i helsesektoren.
- Arbeidet med å modernisere sektoren knyttet til digitalisering, tilgang på teknologi og organisering må intensiveres.
- Det må vurderes mer konkrete grep for å sikre nødvendig kompetanse i tjenestene fremover. Virkemidler som økt antall studieplasser, rekrutteringstilskudd, offentlig spesialistgodkjenning, bemanningsnormer og sektortilskudd må vurderes som aktuelle tiltak.

Økt satsning på forebygging og rehabilitering vil styrke bærekraften i helsetjenesten

Bærekraftsmålene er verdens felles arbeidsplan for å utrydde fattigdom, bekjempe ulikhet og stoppe klimaendringene. Manglende prioritering av forebygging og rehabilitering, forsterker ulikhet i helse, fører til økt ulikhet og fattigdom. I tillegg fører det til økt trykk på pleie- og omsorgstjenestene. En bærekraftig helsetjeneste innebærer å prioritere forebygging, læring og mestring og rehabilitering. Dette krever tverrfaglig og tverretattlig samarbeid. For stramme budsjetter gjør det vanskelig å fatte langsiktige beslutninger. Et sentralt grep for å sikre et bærekraftig helsevesen vil derfor være å øke de økonomiske rammene for de helsefremmende, forebyggende og rehabiliterende tjenestene. Flere må settes i stand til å klare seg selv og bo hjemme. Det vil dempe behovet for pleie og omsorg.

Unio mener det må utvikles en plan som skal sikre tilstrekkelig kompetanse innen rehabilitering, friskliv og forebyggende tjenester. Det må bevilges penger til ekstra stillinger i kommunehelsetjenestene for å ta igjen etterslepet i habiliterende og rehabiliterende tjenester og demme opp for sykepleiemangelen i pleie og omsorg.

Unio mener videre at ernæringsarbeidet i helsetjenestene ikke holder god nok kvalitet, det er stor variasjon og utviklingen går for sakte. Det er behov for økt innsats for de mest sårbare gruppene; barn og unge, psykisk syke, mennesker med flere kroniske sykdommer og skrøpelige eldre. Dette er grupper med høy risiko for, og forekomst av, ernæringsrelaterte helseutfordringer. Ernæringsutfordringer må forebygges og behandles også i den kommunale helse- og omsorgstjenesten, tannhelsetjenesten, på i helsestasjon og hos fastlege.

Tannhelse

Unio mener i tillegg at tannhelse må i større grad bli en del av den offentlige helsetjenesten, og målsettingen er å redusere sosial ulikhet i helse. En fremtidsrettet tannhelsetjeneste krever at de sunne alternativer blir de enkleste alternativene. Tilgang av personell med kunnskap om helsefremming og forebygging, er nødvendig tiltak i å sikre en bærekraftig satsing. Derfor må utdanningskapasiteten av tannpleiere prioriteres og økes. Å forebygge sykdom og fremme

helse vil gi en bærekraftig tannhelsetjeneste. Det er forventning til at tannhelseutvalget med mandat om en helhetlig gjennomgang av tannhelsetjenesten, fremhever dette perspektivet.

Mammografi

Videre mener Unio at øvre aldersgrense for mammografiscreening må økes. Gjennom Mammografiprogrammet i Norge får alle kvinner mellom 50 og 69 år tilbud om mammografi hvert andre år. Målet er å oppdage kreft tidlig, før symptomer oppstår, og med det redusere dødeligheten av brystkreft.

Studier av brystkreft i WHO og EU dokumenterer at organisert screening også reduserer dødeligheten av brystkreft for kvinner i alderen 70 til 74. I Norge er forekomsten av brystkreft blant kvinner i alderen 70-74 år relativt høy, med om lag 210 tilfeller per 100 000 kvinner per år. Sett i lys av den relativt høye forekomsten av brystkreft hos kvinner mellom 70 og 74 år, og anbefalinger fra WHO og EU, mener Unio at øvre aldersgrense for mammografiscreening bør økes fra 69 til 74 år.

Midlertidighet, beredskap og kompetanse i helsesektoren

Unio mener det må utvikles en forpliktende opptrappingsplan for å sikre tverrfaglige tjenester i den kommunale helse- og omsorgstjenesten. Starten på dette bør allerede i 2023 være et statlig rekrutteringstilskudd, som insentiv for kommunene til å skaffe seg nødvendig kompetanse til å oppfylle lovkravene og ivareta pasientbehovene på en forsvarlig måte. Lovpålagt helsepersonell må prioriteres, da mange kommuner ennå ikke oppfyller lovkravet om å ha slik kompetanse tilgjengelig til sine innbyggere.

For å videreutvikle helse- og omsorgstjenestene er vi avhengige av å utvikle og ta i bruk ny kunnskap. Helseforskning har en sentral og avgjørende rolle for å sikre et kvalitativt godt, effektivt, rettferdig og treffsikkert helsetilbud. Dessverre er forskningsmiljøene ved helseforetakene preget av høy bruk av midlertidige ansatte. Dette er til hinder for å bygge opp stabile fagmiljø, gir mindre langsiktighet og mulighet for kvalitet. Oppdaterte tall viser at utviklingen går feil vei. Midlertidigheten er særlig høy ved Oslo Universitetssykehus, hvor om lag halvparten av forskerpersonalet var midlertidig ansatt (doktorgradsstipendiatene fratrukket) i 2021. Det er langt over gjennomsnittet i arbeidslivet for øvrig, og er dårlig utnytting av ressurser og kompetanse, både for virksomheten og den enkelte forsker.

Korona-pandemien har med all tydelighet vist betydningen av Folkehelseinstituttets og Helsedirektoratets arbeid. FHI ble systematisk nedbygget de siste årene før pandemien, også innenfor smittevern. Det er både uklokt og urovekkende at en slik uheldig nedbygging av et viktig kompetansemiljø nå gjentas, gjennom det uforsvarlig store kuttet i bevilgningen til FHI.

Reduksjonen av de ekstrabevilgningene FHI fikk som følge av pandemien, må tas over flere budsjettår. Det er nødvendig å sikre FHI og Helsedirektoratets rammebetingelser slik at beredskapsfunksjonen og forskningsaktiviteten, som ble betydelig styrket under korona-pandemien, kan videreføres og ivaretas i et lengre perspektiv.

Helsebibliotek.no

Helsebiblioteket.no gir gratis tilgang til sentrale kunnskapsressurser for helsepersonell og studenter i hele landet, og i alle deler av helsetjenesten. Likeverdig behandling i distrikt og by henger sammen med likeverdig tilgang til kunnskapsbaserte anbefalinger og til

forskningsresultater. I tillegg er mye av innholdet tilgjengelig for hele befolkningen som på egenhånd kan innhente oppdatert og troverdig helseinformasjon. Felleslisenser gir også besparelser av kostnader for hele helsesektoren i form av rabatter og enklere administrasjon. Den økonomiske situasjonen for Helsebiblioteket fremstår som kritisk. I 2020 ville det ifølge beregninger fra FHI krevd en årlig bevilgning på i overkant av 15 millioner kroner for å videreføre tilbudet på et fullverdig nivå. En videreutvikling av tjenesten vil koste enda mer. Reduksjonen av de ekstrabevilgningene FHI fikk som følge av pandemien, må tas over flere budsjettår. Det er nødvendig å sikre FHI og Helsedirektoratets rammebetingelser slik at beredskapsfunksjonen og forskningsaktiviteten, som ble betydelig styrket under koronapandemien, kan videreføres og ivaretas i et lengre perspektiv.

Unio krever:

- De samlede økonomiske overføringene til spesialisthelsetjenesten i 2023 må økes betraktelig; 2 mrd. kroner utover bevilgningsnivået til drift og aktivitet i 2022, for å legge til rette for omstilling og utvikling gjennom investeringer i bygg, utstyr, IKT og kompetanse hos ansatte. Unio ber om at det i oppdragsdokumentet legges tydelige føringer for at økt intensivkapasitet og spesialisert rehabilitering prioriteres. Dette er helt nødvendig for å sikre bærekraftig og samfunnsøkonomisk beredskap.
- Det må utvikles en forpliktende handlingsplan for den kommunale helse- og omsorgstjenesten med blant annet øremerkede midler og et årlig rekrutteringstilskudd på minst 50 mill. kroner til lovpålagt helsepersonell.
- Det må innføres konkrete tiltak som sikrer at heltid blir normen i sektoren. Både lovverk og finansiering må på plass for å realisere en styrking av retten til heltid i helsesektoren.
- Arbeidet med offentlig spesialistgodkjenning for Unios grupper må igangsettes.
- Det settes av midler til en opptrappingsplan for frisklivstilbud og hverdagsrehabilitering integrert i øvrig tjeneste. Alle kommuner må ha frisklivstilbud og hverdagsrehabilitering innen 2025.
- Det er behov for en helse- rehabiliteringsreform for den kommunale helse- og omsorgstjenesten, der utvikling av rehabilitering og ivaretagelse av brukere med omfattende behov blir løftet og prioritert. Reformen må inneha virkemidler knyttet til økt bemanning, utvikling av kompetanse, digitalisering og heltid som normen i tjenestene.
- Øvre aldersgrense for mammografiscreeningen bør økes fra 69 til 74 år.
- Helseforetakene må, på samme måte som universitetene og høyskolene, legge inn andel midlertidig ansatte i forskningsrelaterte stillinger som egen styringsparameter.
- FHI og Helsedirektoratet må sikres gode rammebetingelser. Regjeringens opptrappingsplan for god bemanning i helse- og omsorgstjenesten må gjøres reell. Planen slik den er fremlagt nå har ingen start eller slutt punkt, samt ingen nye virkemidler. Det er mangel på kritisk helsefaglig kompetanse som sykepleiere, spesialsykepleiere, jordmødre, tannpleiere, ergoterapeuter, ernæringsfysiologer, fysioterapeuter og radiografer. Planen må også sikre at vi utvikler og tar i bruk alle muligheter for å skape flere og bedre praksisplasser for å utdanne personell i tråd med tjenestenes- og brukernes kompetansebehov. Modellutviklingsprogrammet for klinisk ernæringsfysiolog som ressurs for omsorgstjenesten videreføres, utvides til å inkludere også øvrige deler av den kommunal helse- og omsorgstjenesten, og styrkes fra 5 til 20 mill. kroner per år.
- Midler til Helsebiblioteket blir egen post på Statsbudsjettet og bevilgningen økes med minst 40 mill. kroner fra dagens nivå. Den økte bevilgningen skal gå til å øke tilgangen, samt til formidling av tjenesten ut til kommunene.

Barnehage, grunnskole og videregående opplæring

Regjeringen er i Hurdalsplattformen tydelig på at den vil møte den varslede lærermangelen med en bred satsing på å rekruttere, utdanne og beholde flere kvalifiserte lærere i skolen. Den har videre en klar ambisjon om å styrke pedagognormen ved å stille krav om at minst 50 prosent av de ansatte er barnehagelærere. Unio finner ikke igjen disse ambisjonene gjennom kraftfulle tiltak i regjeringens forslag til budsjett for 2023.

Svak satsing på økt andel barnehagelærere

Kunnskapen til de ansatte er den aller viktigste faktoren for en god barnehage. At det er behov for å øke andelen barnehagelærere, er vel dokumentert. Unio mener regjeringens forslag om å styrke satsingen på flere barnehagelærere i levekårsutsatte områder ikke er tilstrekkelig. Det er positivt for de områdene som mottar disse midlene, men det er ikke et krafttak for å nå målet om at 50 prosent av de ansatte skal være barnehagelærere i alle landets barnehager. Hvis regjeringen skal nå sitt eget mål om minimum 50 prosent barnehagelærere innen 2025, må satsingen på flere barnehagelærere styrkes vesentlig allerede i dette statsbudsjettet.

I dag er det altfor få barnehagelærere som får muligheten til å ta videreutdanning. Unio er derfor glad for at regjeringen foreslår mellom 400 og 600 flere videreutdanningsplasser for barnehagelærere. En viktig faktor som begrenser barnehagelæreres mulighet for å ta videreutdanning, er økonomisk støtte til å gjennomføre utdanningen. Unio mener derfor det er behov for å øke midlene til tilrettelegging for videreutdanning, slik at disse vilkårene blir de samme som for lærere i skolen.

Unio ser positivt på forslaget om 50 mill. kroner til økt kvalitet i barnehagelærerutdanningen, noe vi har jobbet for i lang tid. Barnehagelærerutdanningen er en tverrfaglig krevende utdanning, og det er behov for å videreutvikle kunnskapsområdene og praksisopplæringen. For å nå målet om 50 prosent barnehagelærere, må utdanningen bli mer attraktiv.

Lærerkrisen i skolen tas ikke på alvor

Verken tvungen lønnsnemnd eller budsjettforslaget ser ut til å ta inn over seg lærermangelen, den sviktende rekrutteringen til lærerutdanningene eller det store frafallet fra yrket. Heller ikke i dette budsjettet er det spor av en regjering som tar lærerkrisen tilstrekkelig på alvor. Regjeringen fortsetter satsingen på desentralisert og fleksibel utdanning og bevilger om lag 200 mill. kroner i 2023 - en økning på ca. 10 millioner fra 2022. Selv om penger til desentralisert og samlingsbasert utdanning i budsjettet er positivt, er det fortsatt et stort behov for å jobbe med å rekruttere flere til lærerutdanningene, og vi trenger mer midler til dette arbeidet. Dette krever bevilgninger over statsbudsjettet, slik at ambisjonene i Hurdalsplattformen materialiserer seg gjennom konkrete satsinger. Samtidig som regjeringen øker bevilgningen til desentralisert og fleksibel utdanning, reduseres bevilgningen til tilskuddsordninger for økt kvalitet i høyere utdanning, herunder reduksjon av ordningen Sentre for fremragende utdanning. Flere programmer vil berøres av dette kuttet. Det er positivt at den mangeårige satsingen på etter- og videreutdanning i skolen, i all hovedsak videreføres på samme nivå som tidligere.

Unio leser budsjettforslaget slik at regjeringen prioriterer gratis SFO og lavere foreldrebetaling i barnehage, framfor å sikre barna i barnehagen og elevene i skolen lærere

med lærerutdanning. Unio mener at dette er å starte i feil ende. Vi må sikre elevene rett til lærerutdannede lærere i alle fag, samt en tidsplan for innfasing av dette. Dette foreslo SV i forbindelse med åpningen av Stortinget. Unio oppfordrer derfor Stortinget til å følge dette opp gjennom forhandlingene med regjeringen om budsjettet for 2023. Som en del av forhandlingene, mener Unio at følgende tiltak bør prioriteres:

- Videreføre pågående og etablere nye tilrettelagte studieløp for alle lærerutdanninger for å kvalifisere ansatte i undervisningsstillinger uten fullført lærerutdanning. Dette finansieres enten ved at gjennomføring skjer som del av tilsetning, eller ved stipend slik at gjennomføring kan skje ved siden av jobb. Nyetableringene må rettes mot regioner med særskilt høy andel uten fullført lærerutdanning i undervisningsstillinger.
- Utvide ordningene med ettergivelse av studielån for lærere slik at den dekker flere geografiske områder og fag. Tilgjengelig offentlig statistikk viser klart at det er betydelige rekrutteringsutfordringer også andre steder enn i Finnmark og i Nord-Troms.
- Gi alle nye lærere rett til veiledning av høy kvalitet og et introduksjonsprogram gjennom det første yrkesåret, jf. forslag i NOU 2022:13 *Med videre betydning — Et helhetlig system for kompetanse- og karriereutvikling i barnehage og skole*. Introduksjonsprogrammer bør også rettes mot lærere som har vært lenge ute av yrket. Regjeringens forslag om 60 mill. kroner til veiledning av nyutdannede nytilsatte lærere må ytterligere styrkes i 2023-budsjettet. Tilskuddet gis foreløpig bare til veiledning i grunnskolen. Det trengs både en større grad av forpliktelse for kommunene, for eksempel gjennom lovfesting av ordningen, og økte bevilgninger slik at ordningen treffer alle lærere som er nye i yrket, også de i barnehage og videregående opplæring. En utvidelse av veiledningsordningen til å gjelde alle nyansatte i grunnskolen, har en kostnad på om lag 100 mill. kroner.

Satsing på økt lærertetthet i videregående opplæring

Unio vil særskilt understreke den høye andelen ansatte i undervisningsstillinger uten fullført lærerutdanning i videregående opplæring. Økt lærertetthet og flere kvalifiserte lærere er viktige forutsetninger for at flere elever blir sett og får den oppfølgingen de trenger. Dette er viktige forutsetninger for Fullføringsreformen. Samtidig vet vi at store klasser er en betydelig utfordring i videregående opplæring. Flere lærere er spesielt viktig for kunne fange opp elever som står i fare for å falle fra. I dag mangler en stor andel lærere i videregående opplæring både godkjent lærerutdanning og nok kompetanse i fagene de underviser i.

Bedre vilkår for elever i videregående opplæring

I sitt budsjettforslag øker regjeringen utstyrsstipendet og borteboerstipendet til elever i videregående opplæring. Samlet sett økes bevilgningen til borteboerstipend med 57,3 mill. kroner og utstyrsstipend med 50,1 mill. kroner i 2023. Elever i videregående opplæring får ulike summer i utstyrsstipend, avhengig av hvilket utdanningsprogram de går.

Regjeringens forslag om å øke borteboerstipendet betyr at hver elev går fra å få 4979 kroner i måneden dette skoleåret, til 5639 kroner i måneden i 2023–2024. Det er i underkant av 25.000, rundt ti prosent av elevene, som får borteboerstipend. Disse vil ikke fullt ut få dekket utgiftene sine, men endringen er et bidrag i riktig retning.

Unio understreker at elever har rett til en gratis offentlig grunnopplæring. Det betyr at skolene ikke kan kreve at elevene eller foreldrene dekker utgifter i forbindelse med

grunnskoleopplæring eller videregående opplæring. Dette prinsippet er over lang tid blitt utfordret, særlig ved de yrkesfaglige utdanningsprogrammene, hvor elevene må betale for utstyr for å kunne delta i undervisningen. Selv om økningen i stipendene er et steg i riktig retning, er gratisprinsippet fortsatt et stykke unna.

Fagskolene og kompetansepolitikken

Regjeringen foreslår 60 mill. kroner til fagbrev på jobb, som innebærer en styrking på om lag 14 mill. kroner fra 2022. Dette er en ordning for at voksne i arbeid kan bli realkompetansevurdert, få opplæring på arbeidsplassen og ta fagbrev på grunnlag av dette. I tillegg foreslår regjeringen å videreføre tilskudd som skal finansiere rett til fullføring og rett til yrkesfaglig rekvalifisering.

Unio viser til at framtidens arbeidsliv krever flere med yrkesfaglig utdanning, og at fagskolene har en rolle i å tilføre kompetansen som arbeidslivet trenger. Flere fagskoleplasser og bedre muligheter for voksne til å ta et fagbrev vil være avgjørende i arbeidet med å tette kompetansegapet. Styrking av yrkesfaglig utdanning er gode nyheter både for arbeidslivet som har stor knapphet på kompetanse, og for alle med fagbrev som har behov for å bygge sin kompetanse videre på fagskolenivå.

Regjeringen foreslår å kutte 60 mill. kroner til bransjeprogrammene og 50 mill. kroner i Kompetanseplussmidlene. Samlet sett fører dette til at færre kompetanseplussprosjekter får tilskudd i 2023. Unio vil understreke at bransjeprogrammene som ble opprettet i 2020 har bidratt med kompetansetiltak for ledige og permitterte som ble rammet av pandemien. Videre er bransjeprogram et godt virkemiddel i tider med knapphet på kompetent arbeidskraft, fordi de stimulerer utvikling av fleksible tilbud som gjør det mulig å kombinere jobb og kompetansepåfyll.

Unio krever:

- Midlene til tilrettelegging for videreutdanning for barnehagelærere må økes, slik at disse vilkårene blir de samme som for lærere i skolen.
- Satsingen på flere barnehagelærere for å nå målet om at minimum 50 prosent barnehagelærere innen 2025, må styrkes.
- Regjeringen må etablere nye og videreføre pågående tilrettelagte studieløp for alle lærerutdanninger for å kvalifisere ansatte i undervisningsstillinger uten fullført lærerutdanning. Dette finansieres enten ved at gjennomføring skjer som del av tilsetting, eller ved stipend slik at gjennomføring kan skje ved siden av jobb.

Høyere utdanning og forskning

Behov for en langt kraftigere forskningsinnsats

Budsjettet innebærer en realnedgang i bevilgningene til forskning på 1,1 prosent. Når den underliggende veksten i statsbudsjettet samtidig er anslått til 1,3 prosent, viser det at forskning er nedprioritert i budsjettforslaget. Dette står i skarp kontrast til den kraftfulle satsningen et Norge i omstilling trenger for å nå klimamålene, ivareta og styrke velferdsstaten og utvikle nye næringer og arbeidsplasser.

Den samlede forskningsbevilgningen vil i 2023 være på om lag 43,6 mrd. kroner. Det tilsvarer bare 0,77 prosent av BNP. De siste årene har den offentlige andelen vært i overkant av 1 prosent. Regjeringen varsler at den skal utvikle en strategi for å få næringslivets andel opp på 2 prosent av BNP. Det er i tråd med Hurdalsplattformen. Samtidig går regjeringen bort fra Hurdalsplattformens løfte om at 1 prosent av BNP skal gå til forskning og utvikling (FoU).

Realnedgangen skyldes blant annet kutt i forskningsinvesteringene til flere departementer. Det er positivt at regjeringen øker FoU-bevilgningen til kommunal- og distriktsdepartementet, og at det i arbeids- og inkluderingsdepartementet avsettes midler til følgeforskning til forsøksprosjekter på bruk av heltid i arbeidslivet. Hovedinntrykket er likevel manglende helhetlig satsing og en gradvis utvanning av sektorprinsippet. Unio mener grunnlaget for en forskningsbasert politikktutforming og samfunnsutvikling på flere viktige samfunnsområder er svekket.

Øk statens FoU-andel til 1,5 pst av BNP i stortingsperioden

Unio er kritisk til signalene om at kostnadene ved å videreføre en FoU-innsats på 1 prosent over tid, avhenger av utviklingen i BNP. De store kunnskaps- og omstillingsbehovene tilsier at en større andel av Norges samlede inntekter bør investeres i forskning og utdanning, og gjør det helt nødvendig å øke den offentlige innsatsen ut over 1 prosent i en periode. Unio mener den offentlig FoU-andelen må trappes opp til 1,5 prosent i inneværende stortingsperiode. Det vil bidra til at forskningsbevilgningene treffer bredt og gir økt aktivitet og kvalitet i hele forskningssektoren.

Forskning av høy kvalitet forutsetter langsiktighet og forutsigbare rammebetingelser for forskningsmiljøene. Unio har med bekymring fulgt situasjonen i Forskningsrådet, og vi er positive til at rådet får de samme fullmaktene som de har hatt i år. Det gir nødvendig fleksibilitet fram til ny budsjettmodell legges fram for Stortinget i forbindelse med statsbudsjettet for 2024.

Unio er opptatt av å styrke utdanningsforskningen, og at denne styrkingen må skje i form av økte ressurser til grunnforskning, anvendt forskning og til forskningsprogrammer. Regjeringen foreslår i budsjettet at det ikke skal tildeles midler til det FRIPRO-prosjekt i 2023. Unio mener at det er svært viktig å sikre midler til utdanningsforskning, og at programmer som FRIPRO må opprettholdes og fullfinansieres også i 2023.

Retur-EU styrkes, men realnedgang for instituttene

Unio har over tid etterlyst en styrking av forskningsinstituttene grunnfinansiering. Det er positivt at rammen for Retur-EU økes, slik at instituttene kan delta i konkurransen om midler i

Horisont Europa. Samtidig innebærer statsbudsjettet en realnedgang for både de samfunnsvitenskapelige instituttene og miljøinstituttene. For å sikre grunnlaget for en kunnskapsbasert forvaltning på områder der forskningsinstituttene har sin kjernekompetanse, og bedre utnytte den innovasjonskraften sektoren representerer, må instituttenes grunnfinansiering trappes opp til 25 prosent (mot gjennomsnittlig 10 prosent i dag).

En lite forpliktende langtidsplan

Langtidsplanen for forskning og høyere utdanning har høye ambisjoner for norsk forskningsinnsats. Unio er positive til at meldingen vektlegger tema som helse, samfunnssikkerhet, beredskap, tillit og fellesskap. Alle er viktige for et demokratisk og bærekraftig samfunn, god beredskap og gode offentlig velferdstjenester. Samtidig stiller Unio spørsmål ved hvor reell denne satsingen er. Dette i lys av kutt i forskningsbevilgningen og at forslag til revidert langtidsplan ikke inneholder noen forpliktende opptrappingsplaner.

Unio krever:

- Styrk forskningsbevilgningen slik at den samlede offentlige FoU-andelen økes til 1,5 prosent i inneværende stortingsperiode.
- Avsett midler som en opptrapping av grunnfinansieringen som dekker hele bredden av forskningsinstitutter.
- En gradvis styrking av forskningsbevilgningen, inkludert økt grunnfinansiering av instituttsektoren, må skje ved at Stortinget i behandling av Meld. St. 5 (2022-2023) Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2023-2032, vedtar forpliktende opptrappingsplaner.
- Midler til utdanningsforskning må sikres, blant annet gjennom å opprettholde og fullfinansiere programmer som FRIPRO.

Høyere utdanning

Forslaget til statsbudsjett har en svak realvekst til høyere utdanning på 0,83 prosent. Samtidig er den underliggende veksten i statsbudsjettet anslått til 1,3 prosent. Regjeringen har med andre ord ikke funnet rom for en reell satsing på universitets- og høyskolesektoren. Tvert imot innebærer budsjettforslaget et kutt i basisbevilgningene til universiteter og høyskoler. Dette er i strid med regjeringsplattformen, hvor det heter at regjeringen vil «auke basisfinansieringa for universitet og høgskular».

Unio merker seg at regjeringen gjennom dette budsjettforslaget løper fra viktige løfter de ga i Hurdalsplattformen. I tillegg til kutt i basisbevilgning foreslås en innføring av studieavgifter. De tidligere ABE-kuttene som regjeringen nå har avsluttet, er erstattet av målrettede «inndekning til satsinger» som bl.a. rammer forskning og UH.

Kutt i UH-institusjonene og i reiser

UH-institusjonenes kutt på 254,4 mill. kroner er på et like høyt nivå som de tidligere ABE-kuttene. I tillegg kommer et kutt på 192,9 mill. kroner som følger av reduserte bevilgninger til reiser. Samlet spiser dette av basisbevilgningen og handlingsrommet og gir UH-institusjonene mindre autonomi. For flere av institusjonene fører disse kuttene til en realnedgang i totalbevilgningen.

Kutt i tiltak for internasjonalisering

Unio er kritisk til at regjeringen foreslår flere kutt som samlet vil bety mindre internasjonal utveksling og samarbeid innenfor høyere utdanning. I tillegg til det allerede omtalte kuttet i bevilgninger til reiser, foreslår regjeringen at universitetene og høyskolene skal kreve studieavgift for studenter fra land utenfor EØS og Sveits. De kutter derfor 74,4 mill. kroner i budsjettet, og forventer at institusjonene vil ta inn minst tilsvarende beløp som inntekter fra studieavgifter. Forslaget er usolidarisk og et brudd med gratisprinsippet i høyere utdanning. Det er også et brudd med Hurdalsplattformen, der det eksplisitt står at høyere utdanning i Norge skal være gratis, også for internasjonale studenter.

Videre foreslår regjeringen å redusere stipendandelen i studiestøtten for norske studenter som studerer utenfor Norden, til 40 prosent. Det vil gi en innsparing i statsbudsjettet på nær 120 mill. kroner. Unio mener at kuttet i stipend for utenlandsstudenter særlig vil gå ut over lærerstudenter.

Unio er redd dette vil skape økte sosiale forskjeller og redusere norske studenters muligheter til å studere i utlandet. Det blir også foreslått å kutte 20,6 mill. kroner i ulike program som er etablert for å fremme internasjonalt samarbeid. Dette vil ramme partnerskap for globalt akademisk samarbeid (NORPART) og Program for høyere utdannings- og forskningssamarbeid mellom Norge, Brasil, Canada, India, Japan, Kina, Sør-Korea, Sør-Afrika og USA (UTFORSK).

Finansiering av studieplasser

Det er grunn til å forvente fortsatt høy tilstrømmingen til høyere utdanning, både av nye studenter og til etter- og videreutdanning. Sektoren må ha en dimensjonering og finansiering som står i samsvar med oppgavene. Unio har lenge etterspurt fullfinansiering av studieplasser, og en helhetlig gjennomgang av studieprogrammernes plassering i finansieringskategori. Det er positivt at regjeringen i budsjettet signaliserer en utredning av nye finansieringskategorier og ser dette i sammenheng med en helhetlig gjennomgang av finansieringssystemet på bakgrunn av Hatlen-utvalgets forslag. Unio er positive til signalene om at departementet vil legge vekt på det brede samfunnsoppdraget til institusjonene og se finansieringssystemet i sammenheng med tillitsreformen for sektoren.

Unio krever:

- At regjeringen følger opp løftet i Hurdalsplattformen og ikke kutter i basisbevilgningen. Et minimum må være at samtlige UH-institusjoners basisbevilgning er på nivå med 2022.
- At høyere utdanning fortsatt skal være gratis, at institusjonene ikke pålegges å ta studieavgift fra studenter fra land utenfor EØS og Sveits, og at det derfor ikke foretas et kutt på 74,4 mill. kroner i budsjettet.
- At norske studenter som studerer utenfor Norden beholder en stipendandel på 70 prosent.

Studentvelferd

Lite forsvarlig kutt i studentvelferd

I Hurdalsplattformen skriver regjeringen at den vil styrke det psykiske helsetilbudet for studenter i regi av kommunene og samskipnadene. Verken kommunebudsjettene eller kuttet til studentsamskipnadene med 31 mill. kroner vitner om at dette løftet innfris i 2023.

Unio mener regjeringens kutt er både skuffende og lite forsvarlig. Kuttet kommer en knapp måned etter at studentenes helse- og trivselsundersøkelse (SHoT) viser at det ikke står bra til med studentenes psykiske helse. Vi ser en økning i andelen studenter med dårlig livskvalitet, og det har vært en stor økning i rapporterte psykiske plager fra 2010 og frem til årets undersøkelse. Vi er knapt ferdig med pandemien, som fikk svært negative konsekvenser for studentene arbeidsmiljø og psykiske helse. 2023 er ikke året for å kutte i velferdstiltakene til studentene.

«Økt studiestøtte» er egentlig prisjustering

Regjeringen vil endre beregningsmetode for prisvekst, og legge denne til grunn for prisjustert studiestøtte. Dette er både positivt og nødvendig i tider med rask prisstigning på varer og tjenester. Å kalle det økt studiestøtte er imidlertid feil. Unio mener at studiestøtten må økes reelt, til 1,5G. Slik vil studentenes økonomi bedres, ikke ved å prisjustere for å opprettholde en kjøpekraft som i utgangspunktet er altfor lav.

Unio krever:

- Bevilgningen til studentsamskipnadene må opprettholdes på samme nivå som i 2022.
- Studiestøtten må økes til 1,5G.

Internasjonal bistand

Regjeringen kutter 270 mill. kroner i utdanningsposten på bistandsbudsjettet. Dette kommer i tillegg til de reduksjonene vi så i revidert budsjett for 2022. Unio er bekymret for det som ser ut til å være en nedadgående spiral for støtten til utdanning.

Nedprioritering av utdanning i bistandspolitikken

Globalt er det en økende ulikhet blant annet i tilgang på utdanning, mellom fattig og rik, mellom jenter og gutter, og et digitalt skille. Konsekvensene av Covid-19-pandemien er dyptgående. Reduserte inntekter og stengte skoler førte til økte forskjeller i læringsutbytte. Andelen ti-åringer fra lav- og middelinntektsland som ikke kan lese en enkel setning har økt fra 58 pst. til 70 pst. Barn fra hushold med lave inntekter og barn som lever i krise og konfliktområder er spesielt utsatt for manglende utdanningstilbud. Unio vil understreke at kvalitet koster og at det må investeres i utdanning for bærekraftig utvikling. Per nå kan ikke lav- og lavere middelinntektsland bære denne byrden alene. Offentlig utviklingsbistand til utdanning falt fra 8,8 pst. i 2019 til 5,5 pst. i 2020.

Unio er positive til økning i kapittel 152 post 70, Menneskerettigheter. Vi er enige med regjeringen i at fagforeninger spiller en viktig rolle som pådrivere for folkestyre og demokrati. Utdanningsforbundet vil understreke at et likestilt arbeidsliv, partssamarbeid, beskyttelse av fagforeningsrepresentanter og gjennomføring av internasjonale arbeidsstandarder er viktig også innenfor offentlig sektor.

Unio krever:

- At kuttene i bistandsmidlene til utdanning må reverseres, blant annet for å bidra til å stoppe den økende ulikhetene i tilgang på utdanning mellom fattig og rik og mellom jenter og gutter.

Politiet

Etter den senere tids diskusjoner om viktigheten av totalberedskapen i Norge, finner Unio det kritikkverdig at statsbudsjettet ikke innebærer en reell økning av politibudsjettet. Vi kan ikke se at budsjettforslag gjør det mulig å opprettholde inneværende års aktivitet i politiet.

Unio mener at Hurdalsplattformens intensjoner om å styrke polititjenesten med forbyggende enheter, flere oppgaver og ressurser samt sikre en minimumsbemanning per tjenestested, ikke innfris med dette politibudsjettet. Forslaget om 75 mill. kroner til å styrke polititjenestene i landet er ikke tilstrekkelig, særlig ikke når vi vet at det planlegges å åpne flere tjenestesteder for den samme potten.

Unio ønsker ikke at det opprettes nye tjenestesteder slik Hurdalsplattformen beskriver. Vår prioritering er politiansatte foran bygg. De siste årene har kriser vært den nye hverdagen for politiet. Grunnberedskapen må styrkes for å håndtere den nye normalen. Vårt krav på 300 mill. kroner for å øke dekningsgraden i politidistriktene og for å opprettholde bemanningen i tråd med nærpolitireformens intensjoner om *et politi som er operativt, synlig og tilgjengelig, og som har kapasitet og kompetanse til å forebygge, etterforske og påtale kriminelle handlinger, og sikre innbyggernes trygghet*, er ikke innfridd i budsjettforslaget.

At 100 studieplasser videreføres med 27 mill. kroner er positivt, men disse plassene er ikke finansiert i form av nye stillinger i politibudsjettet. Andelen midlertidige ansettelser fra de fire siste kullene fra Politihøgskolen er bekymringsfullt. Tall fra 2. tertial 2022 viser at kun 22 av 481 studenter som ble uteksaminert fra PHS i 2022 har fast jobb i politistilling. Hele 387 av de ferdig utdanna politibetjentene er i midlertidige stillinger og 72 av disse står uten jobb i politiet. Dette står i sterk kontrast til de politiske signalene som fulgte bevilgningene for 2021 om at de 400 såkalte koronastillingene nå skulle gjøres faste. Stor grad av midlertidighet i inneværende år må sees i lys av usikkerheten knyttet til budsjettsituasjonen i både inneværende og kommende budsjettår. Vi frykter derfor at midlertidige politistillingene ikke blir videreført i 2023 og at flere ferdigutdannede politifolk går ut i arbeidsledighet.

Unio gjenfinner heller ikke kravet om økte midler til etter- og videreutdanning ved Politihøgskolen. For at politiet skal settes i stand til å løse samfunnsoppdraget er kompetanseheving avgjørende. Utvikling av kompetanse er også en avgjørende faktor for å styrke grunnberedskapen i norsk politi.

Unio krever:

- 300 mill. kroner for å øke dekningsgraden i politidistrikt som ligger under målkravet om 2 politi per 1000 innbyggere
- 57 mill. kroner for å øke kapasiteten på etter- og videreutdanning ved Politihøgskolen med 450 plasser

Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn

Den norske kirke skal være en landsdekkende folkekirke. Det er statens ansvar å sikre økonomi til en landsdekkende prestedtjeneste, og kirkens virksomhet nasjonalt og regionalt, jfr. trossamfunnsloven. Rekrutteringsproblemen er fortsatt store til de kirkefaglige stillingene og prestemangelen er økende. Å videreføre bevilgningen på dagens nivå gir Den norske kirke og de aktuelle fag- og profesjonsforeninger ro til å fortsette arbeidet med å snu denne trenden. En bedret rekruttering er helt avgjørende for å opprettholde en landsdekkende folkekirke.

Forutsigbare økonomiske rammer gir Den norske kirke mulighet til å fokusere på sitt oppdrag som folkekirke. I en tid der mange kjenner på frykt og uro knyttet til krig, klimaendringer og egen økonomi har Den norske kirke en viktig rolle som et sted for både ettertanke og frivillig engasjement i hele landet.

Det er en viktig anerkjennelse av sammenhengen mellom en landsdekkende folkekirke og en landsdekkende prestedtjeneste, når departementet skriver: «*Finansieringa av Den norske kyrkja skal leggje til rette for at kyrkja framleis kan vere ei folkekyrkje med ei sterk lokal forankring. Dei som er medlemmer av kyrkja, skal kunne ta del i gudstenester og kyrkjelege handlingar der dei bur.*»... «*Dette byggjer på at prestenesta har gode vilkår, og at kyrkjebygga blir haldne i hevd.*»

Staten har også ansvar for å sikre likebehandling av tros- og livssynssamfunn.

Unio krever:

- Tilskuddet til Den norske kirke i 2023 videreføres på samme nivå som statsbudsjett for 2022, justert for lønns- og prisvekst.
- Tilskuddet til kommunene må ta høyde for å sikre lokalkirkens økonomi.

Vennlig hilsen

Unio

Ragnhild Lied /s/
leder

Erik Orskaug /s/
Sjeføkonom

Unio har 390.000 medlemmer: lærere, lektorer, førskolelærere, sykepleiere, forskere, politi, prester, fysioterapeuter, ergoterapeuter, diakoner, skatterevisorer, konsulenter, ledere, radiografer, maskinister, bibliotekarer og tannpleiere

Unio vil sikre og videreutvikle velferdsstaten og samfunnets fellesverdier :
sikre full sysselsetting : øke forskningen : kjempe mot offentlig fattigdom og
privatisering av sentrale offentlige tjenester : øke verdsettingen av
utdanningsgrupper i offentlig sektor : sikre gode trygde- og
pensjonsordninger

Unio

UTDANNINGS
FORBUNDET

**FORSKER
FORBUNDET**

POLITIETS
FELLESFORBUND

 Presteforeningen

ergoterapeutene

a AKADEMIKER
FORBUNDET

 Det Norske Diakonforbund
The Norwegian Association of Deacons

 Skatterevisorenes
Forening

